

УДК 341.231.14

Регушевський Е. Є.

ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА

Стаття присвячена розгляду деяких проблем міжнародно-правового захисту прав і свобод людини і громадянина.

Захист прав і свобод людини і громадянина - одна з головних і найважливіших проблем, що існують у суспільстві, її цілковите розв'язання неможливе, якими б не були намагання з боку міжнародного співтовариства. Це залежить від великого кола факторів як соціальних, так і правових.

Передусім слід зазначити, що ефективність міжнародно-правового захисту прав і свобод людини і громадянина залежить від створення правових умов з боку національного права. Мова йде про появу прав, які б забезпечили гарантії реалізації вже загально визнаних на міжнародній арені й закріплених не тільки у відповідних міжнародно-правових документах, а й у національному законодавстві прав та свобод людини. Це, так би мовити, «гарантії гарантій». Наприклад, як такі можна розглядати право на звернення до Європейського Суду з прав людини (далі - Суд), а насамперед дію чинних міжнародних договорів, згоду на обов'язковість яких надала Верховна Рада України як частини національного законодавства України (Ст. 9 Конституції України [1]). Звичайно, право на звернення до Суду надано виходячи з умови приєднання до Європейської конвенції про захист прав і основних свобод людини та визнання юрисдикції цього судового органу, але забезпечення цього права неможливе без сприяння держави-відповідача, на яку скаржитися заявник, і має полягати у сприянні процедури подачі

самої заяви та матеріалів, що її супроводжують, до Суду [2].

Багато в чому становище захисту прав і свобод людини і громадянина залежить від самих суспільних відносин. Постійні зміни суспільних відносин, викликані соціальними, економічними та іншими перетвореннями, потребують швидкого реагування на них не тільки засобами і способами, які вже існують для захисту прав і свобод людини і громадянина, а й створенням нових і ефективних механізмів захисту. Отже, захист залежить від створення ефективної основи для його безперешкодного і швидкого здійснення. Тобто на цьому етапі велику увагу слід приділяти й охороні прав і свобод людини і громадянина, запобіжним заходам їх порушення.

Це означає, що захист прав і свобод людини і громадянина як процес повинен не обмежуватись лише відновленням порушеного права, а брати активну участь у створенні правових умов для охорони прав і свобод. Так би мовити, найкращий захист - це напад.

Саме на це повинні бути націлені рішення Європейського Суду з прав людини, діяльність якого безпосередньо пов'язана із «забезпеченням додержання Високими Договірними Сторонами їхніх зобов'язань за Конвенцією та протоколами до неї» [3]. За останні роки надзвичайно виріс вплив Європейської конвенції про захист прав людини та основних свобод 1950 р. (далі - Конвенція) на

національне право держав-членів, і хоча система захисту прав людини, що передбачена Конвенцією, за своєю природою субсидіарна, Страсбурзький суд з прав людини слід розглядати як останню інстанцію по справах, що були розглянуті в національних судах [4]. Важливо й те, що національні суди сприймають цю інтерпретацію Конвенції у зв'язку з обставинами конкретної скарги, щодо якої Страсбурзький суд виносить рішення. Це означає, що останній має можливість переконати національні суди. При цьому жоден національний суд не буде підданий критиці за ширшу інтерпретацію положень Конвенції, якщо вона буде більш сприятливою для індивіда, ніж тлумачення такого ж положення Європейським Судом. У цьому відношенні заслуговує на увагу СТ. 60 Конвенції [3], яка встановлює, що жодне з положень Конвенції не може бути витлумачене або обмежене на шкоду будь-якому з прав людини та основних свобод, що гарантуються національним правом або іншою міжнародною угодою, в якій дана держава є стороною.

За час свого існування та застосування Конвенція ніби «обросла» прецедентним правом, яке склалося в практиці Європейського Суду з прав людини. Саме завдяки рішенням Суду ми приходимо до глибшого розуміння змісту й обсягу гарантованих Конвенцією прав, а відповідно - і до ефективного захисту кожного порушеного права [5].

Захист прав і свобод людини і громадянина не обмежується лише положеннями Європейської конвенції про захист прав людини та основних свобод. Коло міжнародно-правових актів дуже широке - від таких фундаментальних як Загальна декларація прав людини 1948 р. [6, с. 73], Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права 1966 р. [6, с. 82]; Конвенція про права дитини 1989 р. [7] та Міжнародний пакт про громадянські та політичні права 1966 р. [6, с. 95], до більш конкретних, але не менш важливих (Конвенція про боротьбу з дискримінацією в галузі освіти 1960 р. [6, с. 225]; Кодекс поведінки посадових осіб по підтриманню правопорядку 1974 р. та інші).

Існує проблема забезпечення єдності поглядів держав на права і свободи людини. Наука міжнародного права розробила спеціальний термін: міжнародні стандарти в галузі прав людини - і тепер під цим терміном розуміють сукупність існуючих норм у галузі прав людини, які розроблені за участю держав у міжнародному співіснуванні й містяться у відповідних міжнародно-правових документах або звичаях. Ці норми можна зустріти в багатьох міжнародно-правових документах, резолюціях, конвенціях тощо [2]. Безперечно, однією з найважливіших рушійних сил ефективного захисту прав і свобод людини і громадянина є плідна співпраця між державами. Визнаючи людину найвищою соціальною цінністю і поважаючи її права, народи світу (Об'єднані Нації) у тісній співпраці повинні сприяти не тільки захисту людини і людства, а й соціальному прогресу, поліпшенню умов життя при більшій свободі.

Ефективність захисту прав і свобод людини і громадянина перебуває у прямій залежності від правової культури всіх суб'єктів цього процесу. Головним чином це стосується обізнаності суспільства із засобами і способами захисту своїх законних прав і свобод. Така проблема гостро стоїть в інтеграційних процесах України до ЄС. Посадова особа, яка застосовуватиме право ЄС, повинна, як мінімум, бути ознайомена з його природою, суттю, призначенням, джерелами, правилами тлумачення і, ясна річ, знати, де знайти необхідне нормативно-правове регулювання для його застосування тощо. На додаток, радикальної зміни потребуватиме професійна правосвідомість таких посадових осіб у напрямку усвідомлення пріоритету права ЄС над внутрішнім правом (за умов, зрозуміло, членства в ЄС), прямої дії права Союзу, обов'язковості рішень фактично наднаціонального судового органу - Суду ЄС та ін. [8]. Лише за умови високої правової культури посадових осіб, правозахисних організацій і заходів з боку держави та міжнародних організацій, націлених на правову освіту, можливе підвищення якісних і кількісних показників у сфері захисту прав і свобод людини і громадянина.

1. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р.- К.: Право: Українська правнича фундація, 1996.
2. *Присяжнюк Т.* Система Європейської Конвенції про захист прав і основних свобод людини - унікальний інструмент захисту порушених прав // *Право України.*- К., 2001.- № 6.- С. 32-37.
3. Конвенція про захист прав людини і основних свобод із поправками, внесеними відповідно до положень Протоколу № 11 (Переклад українською мовою - з редакційними правками Української Правничої Фундації за станом на 1 березня 1999 року) // *Практика Європейського суду з прав людини: Рішення. Коментарі.*- К., 1999.- С. 33.
4. *Рисдал Р.* Проблеми захисту прав человека в объединенной Европе // *Защита прав человека в современном мире.*- М., 1993.- С. 123.
5. *Раданович Н.* Міжнародно-судові засоби імплементації Європейської Конвенції про захист прав людини і основних свобод // *Право України.*- К., 1999.- № 12.- С. 36.
6. Основные документы ООН в области защиты прав человека / Сборник документов.- Батуми: Всегрузинский союз возрождения, 1995. - С. 73; 82; 95; 220; 225.
7. Конвенція про права дитини. - К.: Столиця, 1997.- 32 с.
8. *Забігаймо В. К.* Право України в контексті його апроксимації до права Європейського Союзу // *Українсько-європейський журнал міжнарод. та порівняльн. права.*- 2000.- Т. 1- Вип. 1- С. 11.

Regushevsky E.

**THE PROBLEMS OF INTERNATIONAL-LEGAL PROTECTION
OF THE RIGHTS BOTH FREEDOM OF THE PERSON AND CITIZEN**

The article is devoted to problems of international-legal protection of the rights both freedom of the person and citizen.